

НОНКОГНІТИВІЗМ “МЕТОДОЛОГІЧНОЇ СИТУАЦІЇ”

Когнітологічно обґрунтовується, що принаймі, в технічних науках існують такі вимоги до дослідження, які завжди передбачають конвенціонально прийняті критерії. В таких науках придатність кінцевого результату визначається не когнітивно, а практично та когнітологічно. Ключові слова: когнітивістська помилка, нонкогнітивізм, когнітологія, теорія наукового пізнання.

Постановка проблеми. Доводиться погоджуватися із поширеною серед науковців думкою, що буденне розширення значень слова “наука” багатьма прикладами свідчить про втрату сенсу, який дозволяє специфікувати науку як дійсність відмінну від не науки. “Важливим проявом цієї стихійної методологічної тенденції є те, що автори, захисники та розповсюджувачі аксіологічних учень – ідеологи, моралісти, проповідники, богослови, белетристи та ін. – будують та пояснюють свою діяльність здебільшого як когнітивну...” [1, с.3], повторюючи тим самим “когнітивістську помилку” прагнучи описувати та пояснювати феномени пов’язані з пізнанням, мисленням, свідомістю виключно за допомогою епістемологічної термінології.

Зазначена “когнітивістська помилка” особливо дошкуляє в поширених сьогодні дослідженнях складних комплексних міждисциплінарних проблем. Наповнюючи концепт «міждисциплінарності» визначеннями, що конкретизують специфіку взаємодії представників різних дисциплінарних матриць (наук) при вирішенні ними складних комплексних проблем, які не вирішуються у межах однієї науки або пари наук (дисциплін), виявляємо зустріч різних свідомостей, а не антропних одиниць. Дана обставина не залежить від того, що перед тим як стати математиком, фізиком, хіміком, біологом, філософом, спочатку треба стати людиною. Взаємодія математика, фізика, хіміка, біолога, філософа в міждисциплінарному дослідженні відбувається в умовах усвідомлення непрозорості об’єкта і предмета дослідження представника однієї науки представникам інших наук. Тобто, наприклад, носій свідомості математика розуміє свою некомпетентність стосовно задач досліджень, які вирішуються фізиком, хіміком, біологом, філософом як носіями знання інших наук, а тому лише сприймає їх явлений результат. Іншими словами, представник однієї реальної науки розуміє, що по відношенню до іншої науки він не може визнати себе когнітивно компетентним.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Зазначений феномен усвідомлення «непрозорості» свідомості представників інших дисциплін актуалізує констатовану ще Ж.П.Сартром специфіку феноменологічного дослідження: «Феномени, які здійснюють постав сущого ні зовнішні, ні внутрішні, вони рівноцінні та на рівних співвідносяться з іншими феноменами... наприклад, сила не є ні метафізичне прагнення невідомого виду захованого у потойбіччі від її проявів (прискорення, відхилення та ін.) ... ніяка дія не натякає на існування сутностей за межами явленого, воно показує лише себе» [2, с.8] Тобто реалізується саме феноменологічна настанова, за якою «...Ми більше не віримо в буття поза видимістю, тому явлення... своєю сутністю має лише явище, яке не протиставляється буттю, а навпаки, стає його мірою» [2, с.9].

Нагадаємо, що коли засновник емпіризму Ф.Бекон визначає за мету науки виявлення та пізнання причин і прихованих сил усіх речей та розширення влади людини на природу, він використовував загальну концептуальну теоретико-умоглядну настанову на визнання тотальної підпорядкованості «світу речей» існуванню причинного зв’язку. Через століття для іншого представника емпіризму Р. Карнапа при розгляді тлумачень законів науки з погляду співвідношення універсальних і статистичних законів фізики вирішення проблеми детермінізму та індетермінізму є не очевидним і набуває принципового значення [3].

Визначаючі стосовно зазначеної проблеми маємо звернути увагу на ту обставину, що вчений здебільшого посилається на факт для обґрунтування своєї думки. У свою чергу факти при цьому визначаються як одиничні судження. За звичай вони слугують для обґрунтування

наукової прийнятності певного положення. І якщо продовжити визначення істотних ознак фактів можна констатувати певну парадоксальність: факти можуть розглядатися як така форма знання, в якій присутній критерій наукової прийнятності та істинності знань.

Знаний український дослідник факту як форми наукового знання Віктор Косолапов досліджуючи гносеологічну природу наукового факту відмічав, що “Поза певними формами мислення факт є образ одиничного явища. Тільки як втілення змісту тієї чи іншої форми мислення факт набуває загальності. Отже, факт є змістом знань” [4, с.33]. Конкретизуючи змістовну характеристику вказаний дослідник визначає факт наступним чином: як “результат певного акту практики в пізнанні, факт фіксує, закріплює інформацію про цей акт, є “слідом” у свідомості людини” [4, с.33].

Порівнюючи зазначені визначення з тлумаченням фактів, як одиничних суджень, можна констатувати, що ми маємо справу з такою формою мислення, в якій репрезентується єдність змісту і форми думки. Ігнорування тієї обставини, що ми маємо справу з певним видом суджень, які мають у собі логістичну підставу для зв'язку з іншими судженнями, виникає мозаїчна плюральність та індетерміністичність фактуальних повідомлень. Тобто виникає протиставлення фактів і форм мислення, що можемо виявити в наступному положенні: “На відміну від форм мислення факт сам по собі, поза його зв'язком з формами мислення, як інформація про строго визначену певну подію чи явище, не може охопити інші події чи явища. Останні відображаються у змісті інших відповідних фактів” [4 ; 34]. Суперечливість вказаного полягає в тому, що факт містичним чином визнається за такий, який може бути поза зв'язком із певною формою мислення залишаючись “строго визначеною” інформацією.

Таким чином ми можемо констатувати проблему вирізнення факту як змісту думки від форми думки, визначити як окрему задачу встановлення відношення між змістом і формою одиничних суджень.

Також наявний ступінь розробленості проблеми свідчить, що за своєю формою як “логічна конструкція” одиничне судження може мати об'єктивний зміст тільки як дещо поза-логічне, не дескриптивне, імперативне. Тобто якщо враховувати стантартне з часів Аристотеля розмежування предмета і об'єкта пізнання маємо констатувати, що факт являє нам предмет, а не об'єкт думки. Ця обставина дуже дошкуляє багатьом філософам і науковцям, які вважають за необхідне рахуватися з фактами як із представництвом об'єктивної дійсності, а не суб'єктивної. Наприклад, В.Косолапов шукаючи спробу уникнути зазначений парадокс каже, що форма існування фактів є не “логічна конструкція”, а “семіотична”, “лінгвістична” [4, с.39]. На користь його аргументів зазначимо, що атомарне висловлювання дійсно може використовуватися імперативно, без дескрипції, розуміння, як знак-команда (наприклад у грі). Але це означає тільки одне, що емпірія може семіотично сприйматися. Однак розглядаючи факти в такій антилогічній формі ми викреслюємо їх із сфери носіїв існуючого для думки змісту, тут вони постають як емпірично наявні знаки-команди, а не дескрипція. Вказане стає прозоро очевидним при міждисциплінарному використанні методу (його існування в експлуатації) де явленість об'єкта однієї науки (фізики) не обов'язкова для його використання представниками інших наук (хімії, соціології, філософії та ін.), оскільки метод імперативно може актуалізуватися не об'єктивно існуючим предметом, а знаком, який виконує функцію команди.

Мета статті полягає в обґрунтуванні, що в міждисциплінарних дослідженнях, зокрема технічних наук, існують такі вимоги до дослідження, які завжди передбачають конвенціонально прийняті критерії визначення придатності кінцевого результату не когнітивно, а практично та когнітологічно.

Основні результати дослідження. Визнаючи, що у випадку усвідомлення проблемності застосування когнітивних настанов у філософії науки ми маємо справу з феноменом, який М.К. Мамардашвілі називав “некласичною раціональністю” [5], тобто із введенням явищ свідомості і життя в наукову картину світу, доводиться визнати наступне.

Нагадаємо, що за М.Мамардашвілі класична раціональність уподібнюється божественному інтелекту здатному завжди відтворювати зрозумілу прозорій для самої себе свідомості поведінку об'єкта. Некласична раціональність починається з виявлення непрозорості для суб'єкта власної свідомості, яку першими описали К.Маркс у “феномені ідеології” та З.Фрейд у “феномені

підсвідомого”. Іншими словами, свідомість складається із знання та чогось ще, що не можна визнати знанням. Тут буде доречним послатися на наступний структуралістський аргумент Л. Максимова: “...духовний простір заповнюється не одними тільки когнітивними феноменами, наприклад чуттєвими образами та раціональними моделями, там є місце і для переживань, афектів та інших «ментальних станів», які нескладно відрізнити від знання..., воно включає у себе екзистенційність, спрямованість, експресивність” [1, с.71].

У природознавстві, фізиці зокрема, подібний до марксового та фрейдогового вихід за межі когнітивізму та класичної раціональності, найбільш помітно, започаткував А. Айнштайн, який відмовляється від однозначно зрозумілих прозорих ідеалізацій притаманних принципу відносності Галілея та поширює відносність до мінливого просторово-часового положення спостерігача, варіативних особливостей методу дослідження. У свою чергу в квантовій механіці Н.Бор і В.А.Форк поширюють відносність і непрозорість до характеристики методів та засобів спостереження, що можна визнати свідомою відмовою від припущення про можливість когнітивного тлумачення пізнавальної діяльності з деякої однозначно привілейованої точки зору.

Загалом виявлена у вказаних прикладах відокремленість знання методу від знання властивостей дійсності відбулася ще на завершених XIX ст. у зв'язку з так званою кризою природознавства. Особливо очевидним таке усвідомлення стає у формі самовизначення науковцем себе, наприклад, “фізиком, який фізики не знає” (що було пов'язане з відкриттям електрона). Порівнюючи дану метафоричну констатацію з відомим висловом Сократа бачимо її відмінність, яка полягає в самоідентифікації себе “фізиком...”, хоч достатніх підстав для цього ніби немає, оскільки визнано, “...фізики не знає”.

Дослідження здатності самовизнавати себе “фізиком...”, за умови “...фізики не знає”, виявило, що поширене розуміння науки як знання, яке має об'єктивний онтологічний зміст може бути спростовано. Якщо “фізика – це те чим займаються фізики” (Гейзінберг), тоді в даному випадку самоідентифікація починається із того, що відокремлене від онтологічного змісту знання. Тим самим запроваджується концепт відокремленого бачення методів від онтології, а самовизначення себе “фізиком...”, за умови, що “...фізики не знає”, відбувається на основі здатності до свідомого вирішення поставу методів фізика від методів математика, хіміка, біолога, тощо.

Запроваджуючись таким чином ідея методології формує дослідження, які виявляють, що одночасно, стосовно однієї проблеми існує багато різних методів її вирішення. У свою чергу, оскільки ця множина є вирішення різними способами однієї проблеми, тобто демонструє наявність рішень, а не їх відсутність, питання про істинність одного методу із цієї множини як особлива його характеристика по відношенню до інших методів немає ніякого сенсу, бо вони усі – істинні, вони усі вирішують проблему. Тому поява методології постає як заперечення ідеї Органону (зразкового методу). Відповідно, поширене слововживання “методологія Бекона” (Декарта, Ляйбніца, Канта та ін.) є неадекватне тлумачення “вчення про науковий метод”.

Аналізуючи феномен усвідомлення існування множини різних методів вирішення однієї проблеми можна побачити, що за умови усвідомлення себе носієм такої множини науковцю регулярно доводиться проводити аналіз, порівняння, обґрунтування, вибір, критику, удосконалення явлених методів.

Протиставляючи науковця описаного Беконем, Декартом та ін., як носія Органону, науковцю, що став носієм методологічного дослідження, виявляємо якісну відмінність між ними. Носій Органону при виявленні задачі лише актуалізує метод її вирішення, тобто виявляє себе як діяльну людину, а носій методологічного відношення при усвідомленні наявності задачі залишається стосовно неї пасивним, оскільки йому доводиться спочатку актуально “розбиратися із методами. Із вказаного протиставлення стає очевидним, що носій Органону може класифікуватися за допомогою поняття “примітивна, одномірна людина”, а носій методології та феноменології є складне явище, яке такими поняттями не описується. Відповідно, наука за доби міждисциплінарності має визначатися як складне багатомірне утворення, що дозволяє запровадити зміст поняття “розвинута наука”.

Подібне ми виявляємо і в нелінійній динаміці, в якій нелінійні рівняння можуть мати більш, ніж одне, рішення (вони називаються точками біфуркації у випадку, коли таких рішень два і більше). За таких обставин вибір між цими рівноможливими рішеннями в точці біфуркації є принципово непрозорим для свідомості, некогнітивним, випадковим. Примислення суб'єкта з нескінченими властивостями в цих випадках є безглуздою пропозицією, яка спростовується виявленням різних осередків джерела активності (самодіяльності), що визначають різну можливість еволюції складних систем. Навіть у тому випадку, якщо ми будемо вважати когнітивізм локальною дослідницькою настановою, яка обмежується зоною протягування одного з аттракторів, подальше уточнення інформації щодо вихідних відмінностей не поліпшує можливостей прозорого для розуміння передбачення ні для ситуації біфуркації, ні для дивних аттракторів, бо кожна ситуація в собі має множину різних осередків джерела активності.

Прикладом втрати підстав для визнання, що в науковому пізнанні ми маємо справу зі знанням як когнітивним феноменом може слугувати оглядовий аналіз метрології, яку визнають демонстративною реалізацією когнітивних настанов: про вимірювання, методи досягнення їх єдності та потрібної точності. Метрологія в якості своїх визнаних проблем має: створення загальної теорії вимірювань; визначення одиниць фізичних величин і їх систем; розробку методів і засобів вимірювання, методів визначення точності вимірювання, основ забезпечення єдності вимірювань та відповідності їх засобів; створення еталонів вимірювань, перевірку мір і засобів вимірювань. Визнаними історичними етапами поступу метрології вважають: встановлення еталону метра (Франція, кін. ХУІІІ ст.), створення систем одиниць вимірювання (К.Гаус, 1832 р.), підписання Міжнародної Метричної конвенції (1875), розробка та встановлення в 1960 році Міжнародної системи одиниць (СІ).

Аналіз проблемних ситуацій, наприклад, зважування виявляє використання вірування в існування наявності у речей властивості бути відмінними за вагою. Для виникнення такої думки достатньо буденного досвіду емпіричної взаємодії з різними речами. Після появи уявлення про існування маси, як незалежної від виду речовини властивості, її починають співставляти з іншими властивостями визначаючи: міру речовини, міру інерції тіл та їхньої гравітаційної взаємодії; кількість речовини певного тіла; коефіцієнт пропорційності між діючою на тіло силою і його прискоренням та ін.

Для формування названих уявлень буденного досвіду емпіричної взаємодії з різними речами вже недостатньо, бо гіпотеза про існування маси, як незалежної від виду речовини вимагає цілеспрямованої (наперед осмисленої) організації взаємодій. Відповідно мали змінюватися знаряддя вимірювання. У свою чергу, для формування думки про можливість застосування різних знарядь вимірювання потрібні відмінні уявлення-гіпотези про масу. Кожне з названих уявлень може розглядатися як відмінна гіпотетико-дедуктивна система, що виключає зміст іншої.

Безпосереднє тому підтвердження виявляється в системі метрологічного забезпечення загальноприйнятих процедур прикладного вимірювання, які використовують систему одиниць СІ, де основними одиницями залишаються метр, секунда, кілограм тощо. Хоча, згідно з новітніми уявленнями деякі з них мають релятивний характер, для вирішення завдань метрологічного забезпечення практичної діяльності з макрооб'єктами вони визнаються прийнятними для використання. Для цього широко застосовується неофіційно прийнятий принцип: "те що працює те є істина". Хоча звичайно науковці прагнуть дотримуватися вимог точного теоретичного опису, під час вирішення різноманітних практичних завдань часто використовуються конвенціонально прийняті прагматично зорієнтовані методи. Згідно концепту консервативного конвенціоналізму в дослідників є різні підстави для аргументованого заперечення нових конвенціонально побудованих теорій (систем знання), але стосовно систем знання побудованих на основі домовленостей, що знайшли своє позитивне прикладне призначення ніякі теоретично аргументовані заперечення не будуть приматися "прикладниками".

У даному випадку можна зазначити, що такий інструменталізм когнітивно канонізує власні "інструменти", обмежуючи можливості методу вже прийнятними теоріями. Приклад цього - негативна тенденція, яка спостерігалась у радянській промисловості де творчість обмежувалася догматичним-нормативізмом при застосуванні "державних стандартів".

Реально діючий інструменталізм полягав у тому, що не можливо було довести, що саме “державний стандарт” стає на заводі прогресові не тільки промисловості, а й технічних наук. Тобто фактично існуюча довільність прийняття конвенції зовні виглядала як догматична раціонально обґрунтована та доведена, а не довільна процедура.

Позицію техніки можна пояснити складністю завдань, що вирішуються та колективним характером його роботи. Колективність особливо поширена в прикладних науках, які забезпечують промисловість. Саме як факт треба прийняти, що процес створення складних виробів промисловості сьогодні здебільшого колективний, і вимагає узагальнення зусиль певної кількості не тільки цехів, а й заводів, розташованих один від одного на значних відстанях. У такому випадку необхідність стандартизованого засобу спілкування набуває стратегічно важливого характеру. Тим самим суперечність між потребою канонізувати в категорію “інструменти” і “методи” задля зручності вирішення задач суб’єктом сучасної технічної науки (об’єднанням науковців) та процесом наукового пізнання, науковими новаціями, набуває принципового характеру.

Вищезазначене, використовуючи технічну термінологію, можна узагальнити наступною тезою: зміна стандартів, удосконалення бази приладів та інструментів, уточнення еталонів, які стимулюються розробкою і використанням нових наукових методів і теорій, суперечать колективному характеру сучасної науки.

Саме це ми спостерігаємо в історичній динаміці удосконалення еталону довжини. Так, у 1889 році за метр було прийнято відстань між двома рисками, які нанесені на металевий стержень, а погрішність еталону знаходилась в межах $(0,11\text{мкм}(\pm 1,1 \cdot 10^{-7}\text{м}))$. Потреби промисловості та розвиток фізики вимагали підвищеної точності, вони підштовхнули вчених до створення нового еталону довжини. В 1960 році на Генеральній конференції по мірам і вагам було прийнято за еталон метру довжину, яка відповідала визначенню “метр – довжина рівна 1650763,73 довжині хвилі випромінювання у вакуумі, відповідну переходу між рівнями випромінювання $2p_{10}$ і $5d_5$ атому криптону –86”. Таким чином новий метод відтворення метру дав можливість знизити похибку визначення метру. Вона стала дорівнювати 10^{-8}м . Але неважко побачити, що похибка дорівнює кінцевому числовому значенню, тобто попереду відкривається нова проблема створення ще точнішого еталону. Подальше рішення проблеми обмежувалось або відсутністю когнітивно явленої необхідності, або іншими некогнітивними об’єктивними проблемами.

На перший погляд може здатися, що наведена позиція виключно релятивістська, метрологічне знання абсолютно відносне. Цьому можна заперечити з двох причин: по-перше метр залишається “метром”, а в процесі дослідження тільки збільшується точність його визначення; по-друге, задача дослідження визначається вимогою зменшення впливу суб’єктивного (релятивного, когнітивного) фактору, вирішення якої полягає у визначенні еталону для роботи в науковій та промислової сфері.

На перший погляд здається, що дослідницька діяльність в сфері технічної науки підпорядкована методології емпіризму, спирається на постійну верифікацію в процесі перевірки результатів роботи з об’єктом дослідження. Але якщо прийняти до уваги випадки аналізу готового продукту дослідницької діяльності, в сенсі його використання для подальшого дослідження з метою отримання нового наукового результату, коли продукт попереднього дослідження використовується в якості інструменту наступного дослідження, тоді для отримання нового результату необхідно або використати результат не змінюючи його (наприклад: правила множення), або здійснити додаткову конкретизацію, яка потребує уточнення базової теорії, тобто її видозміну. В наслідок цього можуть виникати результати, що суперечать базовим теоріям, відрізняються від їхніх вимог, але як кажуть “працюють”. Розглядаючи “працездатність” знання не в сенсі емпіричної перевірки, а в сенсі теоретичної відповідності висунутих моделей реальній практиці, можна звернути увагу на теорію функції комплексної змінної. Вона суперечить основам арифметики, проте добре підходить для спрощення процесу рішення завдань в теорії електроланцюгів і часто використовується в прикладних інженерних розрахунках.

Функціонально некогнітивізм [1] розглядає теорії, як додаток до людських органів почуття, що потрібен для вирішення усвідомлених проблем, усвідомленої невизначеності ситуації. Особливо наочно це спостерігається в науках, де більшість властивостей, що

досліджуються, не можна виявити органами чуття. Саме такі дослідження вимагають впровадження математичного апарату, аналогів якому неможливо знайти в природі, і який не зовсім зрозуміло усвідомлюється з точки зору загальноприйнятого сенсу. Хоча загальна мета технічної науки – визначити практично корисне, проблема доведення до другого вченого прагматичну суть продукту прикладного дослідження залишається.

Подібну ситуацію описує К.Поппер при визначенні зв'язку ідеї істинності з дескриптивною функцією мови: "Разом із дескриптивною функцією мови виникає регуляторна ідея істини, тобто ідея опису, що впорядковує факти" [6, с.33]. Змістовно дескриптивність в технічних науках відрізняється від змісту описів фундаментальних наук, бо в завдання опису властивостей предмета дослідження прикладних наук, опису визначення взаємодії між предметами входить не тільки опис безпосередньо наявного, а й визначення принципу самого наукового описування. Це робиться як визначення науково-практичної оцінки результатів.

Тим самим впроваджується "метамова", як критерій попередньо зробленої домовленості. Така метамова запобігає впливу суб'єкта в процесі визначення практичного значення прикладного знання. В технічних науках така проблема постійно постає в процесі обміну результатами досліджень, які не закріплені практичними реалізаціями, або тоді, коли виникає загроза невірною тлумачення фактів в корпоративних або особистих інтересах. Інакше кажучи в технічних науках інструмент спілкування є одночасно інструментом стандартизації, а тому саме методи семантики підходять для вирішення цих проблеми. Частково вона перетинається в деяких положеннях з методологічними вимогами конвенціоналізму. "Тоді і тільки тоді можна сконструювати в метамові формально правильні та предметно адекватні визначення семантичних понять (і на цьому шляху обґрунтовувати семантику мови як розділу його морфології), коли метамова має перемінні більш високих логічних типів, ніж усі перемінні мови, яка є предметом дослідження" [7, с.51]. Тут метамова стає предметом для систематичного дослідження у такий спосіб, щоб у ньому знаходилися два типи виразів: вирази мови, що досліджується, а також терміни з області морфології цієї мови. Крім того, як у кожній мові науки, до неї повинні входити вирази логічного характеру, незалежні від індивідуального суб'єктивного погляду, достатньо нарративні, захищені від інтерпретацій герменевтичних тлумачень. Проте, одночасно, цій мові повинна бути притаманна гнучкість понять, яка відрізняє її від інструменталізму. Так, найвизначнішим досягненням А.Тарського, вважав К.Поппер, є те, що ним було усвідомлено можливість використовувати класичну ідею істини як визначення відповідності фактам, не впадаючи у суб'єктивізм. Якщо спробувати урівняти поняття "істина" і "відповідність фактам", то для кожного твердження можна показати, за яких умов воно відповідає фактам, не тільки емпіричним, а в сенсі попередньої методологічної домовленості; тобто використовуючи метамову.

"Метамова в межах якої повинні бути визначені поняття семантики має перемінні незліченних типів, у зв'язку з цим, при побудові метамови треба теорію логічних типів досконально змінювати або взагалі обминути" [7, с.54]. У цьому зауваженні А.Тарського ми бачимо остаточне розмежування поняття метамови і методологій, оскільки останні мають занадто велику частку суб'єктивного впливу на засіб дослідження шляхом абсолютизації встановлених категорій. Відмежування від методологізму можна зробити за допомогою недопущення абсолютної догматизації суджень, аксіом, та інших домовленостей метамови та інструментальної гнучкості останньої за рахунок незліченних змінних. Якість об'єктивної теорії істини полягає в можливості стверджувати, що деяка теорія є істинною, навіть в тому випадку, коли ніхто не вірить в цю теорію, і навіть коли не має раціонально встановлених підстав вірити в неї. Достатньо згадати історію появи тлумачення відносності А.Айнштайном та теорії атому Н.Бором, щоб зрозуміти обґрунтованість такої позиції.

Тут можна нагадати, що поняття "правдоподібності", вважається К.Поппером таким же об'єктивним змістовно, як і поняття "істина". Ступінь правдоподібності є об'єктивною властивістю наукових теорій, а не нашою суб'єктивною оцінкою. Зокрема в прикладних науках поняття істинності вводиться адаптовано до вирішення певної практичної задачі, тобто у певних випадках практика не завжди придатна в якості критерію істини. "Якщо нам вдається запропонувати в метамові термін "істинний" таким чином, що на підставі прийнятих у метамові аксіом та правил виводу ми здатні обґрунтувати кожне висловлювання певного виду, тоді маємо

сказати, що в метамові встановлено предметно вірний посіб оперування поняттям істини; якщо цей термін виявляється впровадженим у метамову шляхом означення, тоді і його визначення маємо називати предметно правильним. Аналогічно ми діємо і з усіма іншими поняттями семантики: для кожного з цих понять ми створюємо перелік висловлювань, які мають вигляд еквівалентності” [7, с.56]. Характерним прикладом вказаного може слугувати основний постулат метрології, який стверджує, що вимірювана величина завжди випадкова: ”відлік є випадкове число” [8, с.24]. Однак треба пам’ятати, що одночасно з визнанням зазначеної випадковості, в процесі правильного вимірювання, існує необхідність проведення детермінованого визначення значення величини, тобто – не випадковості. Таку проблему вирішують математичним апаратом теорії ймовірності додаючи до нього визначення істинного, за яким предмет має величину вказаної розмірності з певною відсотковою ймовірністю і похибкою [9, с.67]. Саме таким чином у метамову метрології вводиться поняття “істинне вимірювання”, а пошук істини вимірювань включає в себе не тільки емпіричні дані (безпосередньо сам процес вимірювання), а й додатковий аналіз результату, який проводиться з використанням “метамови”.

Висновки. Відокремлення в пізнавальній діяльності когнітивних і некогнітивних феноменів можна віднести до різновиду “когнітивістських помилок”. Дослідження на прикладі метрології виявляє, якщо брати за критерій процес актуально здійснюваного вимірювання, тоді можуть виникати помилки пов’язані з недосконалістю методів вимірювання, помилки приладів. Тобто результат вимірювань, за визначенням науковості, стане ненауковим. Так, наприклад вимірювання фізичної величини неможливе без експерименту – зв’язки об’єкта, що вимірюється, з некогнітивно існуючим еталоном.

Подекуди додається ще один некогнітивний критерій, який істотно впливає на прикладне дослідження та визначення прийнятного результату. Його вплив примушує вводити в “метамову” певних наук додаткові обмеження і домовленості. Цей критерій називають “ціною”, він вміщує в себе не тільки безпосередньо грошову вартість, а й часові обмеження і практичну необхідність. Обмеження в практичній доцільності з одного боку, і ціна з іншого, стають причиною того, що в межах метрології для забезпечення вирішення різних проблем існує множина конвенційно прийнятих допусків. Визначені правила актуального проведення процедури вимірювання передбачають можливість появи встановлених допусками неконтрольованих свідомістю відхилень.

Таким чином, принаймі, в технічних науках висувуються окремі додаткові вимоги до вирішення завдання з певними конвенціонально прийнятими критеріями. Придатність кінцевого результату визначається не когнітивно, а практично.

Література

- 1.Максимов Л.В. Когнитивизм как парадигма гуманитарно-философской мысли / Л.В. Максимов. – М.: «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 2003. – 160 с.
- 2.Сартр Ж.П. Буття і Ніщо: Нарис феноменологічної онтології / Ж.П.Сартр; пер. з франц. В. Лях, П. Гарашук. – К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2001.
- 3.Кримський С. Б. Запити філософських смислів. Монографія / С. Б. Кримський– К. : Вид. ПАРАПАН, 2003. – 240 с.
- 4.Косолапов В.В. Гносеологічна природа наукового факту / В.В. Косолапов. – К.: Наукова думка, 1964. – 136 с.
- 5.Мамардашвили М. Классический и неклассический идеалы рациональности / М. Мамардашвили. – М, 1994 (Второе, исправленное изд. Первое – 1984, Тбилиси).
- 6.Поппер К. Логика социальных наук / Карл Поппер // Вопросы философии. – 1992. – № 10. – С. 65–75.
- 7.Husserl E. Cartesian Meditations / E. Husserl. – The Hague : Nijhoff. – 1960. – 159 p.
- 8.Швырев В. С. Рациональность как философская проблема / В. С. Швырев // Рациональность как предмет философского исследования. – М. : ИФРАН, 1995. – С. 3–21.
- 9.Кэмпбелл Д. Модели экспериментов в социальной психологии и прикладных исследованиях / Д.Кэмпбелл. -М.: Прогресс, 1980. – 368 с.

Summary

Chuyko V. Nonkognitivizm of “methodological situation”. Kogitologicheskyy locates that in technical science there are such requirements to researches which always assume acceptances of conventional criteria. In such sciences adequacy of the end result of researches is defined not kognitivno, and practically and kogitologicheskyy. Keywords: kognitivistsky mistake, nonkognitivizm, kogitologiya, theory of scientific knowledge.